

» STYRDOKUMENT

Dagvattenplan

Styrdokumentets data

Beslutad av:	Kommunfullmäktige
Beslutsdatum och paragraf:	2023-02-20 § 11
Diarienummer:	Dnr KS2022/473
Giltighetstid:	Tills vidare
Dokumentansvarig:	Enhetschef Plan, Västra Gästriklands sambhållsbyggnadsförvaltning
För revidering ansvarar:	Klimatstrateg
För uppföljning och tidplan för denna ansvarar:	Klimatstrateg

Revidering av styrdokument

Rätt att revidera ges på delegation från beslutande organ.

Orsak till revidering:	
Förändring i dokumentet:	
Beslutat av:	
Beslutsdatum:	
Diarienummer:	

Innehåll

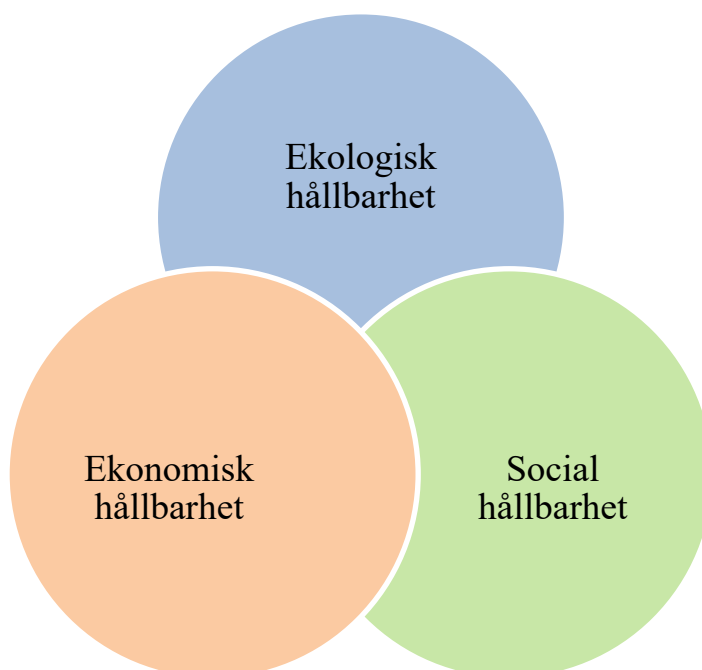
1. Vägledande mål för dagvattenhantering	3
1.1 Agenda 2030 – de globala hållbarhetsmålen	3
2. Dagvatten i bebyggd miljö.....	4
2.1 Varför en dagvattenplan?	5
2.2 Hållbar dagvattenhantering i Sandviken	6
2.3 Förorenat dagvatten påverkar vattenförekomster.....	7
2.4 Skyfall kan orsaka översvämning	10
3. Sandvikens tre strategier för dagvattenhantering	11
3.1 God bebyggd miljö.....	12
3.2 Robust långsiktig dagvattenhantering.....	13
3.3 Levande sjöar och vattendrag	14
4. Ansvarsfördelning.....	15
4.1 Kommunens övergripande ansvar.....	15
4.2 Samhällsplanerare	17
4.3 Exploatör.....	18
4.4 Bygglövsmyndighet.....	18
4.5 Huvudman för allmän plats	19
4.6 VA-huvudman	20
4.7 Tillsynsmyndighet	20
4.8 Kommunskyddet	21
4.9 Räddningstjänst	21
4.10 Verksamhetsutövare	21
4.11 Väg- och banhållare.....	21
4.12 Fastighetsägare	22
5. Genomförande av dagvattenplanen	23
6. Ekonomiska effekter	24
Referenser	25
Litteratur	25
Internet	25

1. Vägledande mål för dagvattenhantering

Nedanstående globala och nationella mål är vägledande för arbetet med dagvatten i Sandvikens kommun.

1.1 Agenda 2030 – de globala hållbarhetsmålen

För att skapa en hållbar värld behöver företag och organisationer i alla länder arbeta mot samma mål. Agenda 2030 och FN:s 17 globala hållbarhetsmål som grundas på social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet möjliggör detta. Arbetet med dagvatten ska utgå från de tre grunderna för hållbar utveckling och fyra utvalda globala hållbarhetsmål som främst bidrar till hållbar dagvattenhantering.

Grundpelarna för hållbar utveckling

Utvalda globala hållbarhetsmål för dagvatten, utifrån Agenda 2030

2. Dagvatten i bebyggd miljö

Dagvatten är tillfälliga flöden avrinnande vatten från markytan av exempelvis regnvatten, smältvatten från snö, spolvatten och framträngande grundvatten. En dagvattenrecipient är ett vattenområde dit dagvattensystemet mynnar. Skyfall i urbana områden inkluderas i dagvattenbegreppet. Dagvatten kan orsaka översvämning i bebyggd miljö eller ge negativ påverkan på grundvatten, sjöar och vattendrag genom förorening om det inte hanteras på rätt sätt.

Dagvatten omfattar inte vatten som har permanent vattenyta som sjöar och vattendrag, eller vatten som avvattnas från åkermark, skogsmark och annan naturmark. Översvämningar som uppstår vid höga flöden i vattendrag omfattas därför inte generellt. Snö som hanteras på snötipp är klassat som avfall och ingår inte i dagvattenbegreppet.

När stad och landsbygd förtätas och fler hårda ytor som tak, sten och asfalt tillkommer så minskar möjligheten för regnvatten att infiltreras, fördröjas och renas. När markyta hårdgörs ökar mängden ytavrinnande vatten kraftigt jämfört med naturmark. Dessutom minskar infiltrationen i marken och därmed grundvattenbildningen.

Gröna miljöer och öppna dagvattenlösningar i stadsmiljön saktar ner dagvattenflöden, ger beredskap för skyfallshantering och minskar översvämningens risker. Gröna miljöer och öppna dagvattenlösningar gynnar även biologiska värden, stärker människors hälsa och kan ge estetiska och gestaltningsmässiga mervärden. Andra fördelar med gröna miljöer är att vatten och växtlighet har temperatursänkande effekt och motverkar uppkomst av värmeöar. Gröna miljöer tar också upp luftföroreningar och kan minska upplevelsen av buller.

Kanalen i centrala Sandviken. Foto Johanna Weglin Nilsson

2.1 Varför en dagvattenplan?

Dagvattenplanen är ett strategiskt dokument som tagits fram utifrån regeringens etappmål för hållbar dagvattenhantering och utifrån handlingsplanen för Sandviken kommuns VA-plan. Den skapar förutsättningar för en långsiktigt hållbar och klimatanpassad dagvattenhantering i kommunen, såväl på kvartersmark som allmän plats. Planen ger även vägledning om hur dagvattnet inom kommunen ska hanteras och vem som bär vilket ansvar. Dagvattenplanen behövs för att skapa samsyn och samverkan samt för att ge tyngd åt dagvattenfrågan i hela samhällsbyggnadsprocessen.

Syftet är att underlätta integrering av en hållbar dagvattenhantering vid planläggning av ny bebyggelse eller vid påtagliga ändringar av befintlig bebyggelse. Dagvattenplanen anger strategier för ny-, till- och ombyggnation och gäller alla som anlägger eller förvaltar i Sandvikens kommun, vid bebyggelseplanering och vid arbete med de allmänna anläggningarna för gata, park och VA. Dessutom ger dagvattenplanen inriktningen för krav på externa aktörer såsom fastighetsägare, exploatörer, verksamhetsutövare och väghållare.

I befintlig bebyggelse är det ofta svårare att bygga om den befintliga dagvattenhanteringen. Med ökad nederbörd kan det dock behövas anpassningar och nya lösningar. Där det är möjligt kan strategierna i dagvattenplanen tillämpas även i befintlig bebyggelse.

Dagvattenplanen är utformad specifikt för Sandviken och de förutsättningar som råder inom kommunen. Den ska fungera vägledande för samtliga berörda aktörer så att arbetet sker enligt det gemensamma målet att med kartlagda risker för betydande påverkan av dagvatten på mark, vatten och den fysiska miljön undviks.

Dagvattenplanen har tagits fram genom ett koncernövergripande arbete under 2021-2022 där berörda parter varit involverade genom hela processen. Strategiarbetet är genomfört för att uppnå samsyn och samverkan inom koncernen och även uppnå en tydlighet till externa aktörer genom ett konsekvent och effektivt arbetssätt. Dokumentet anger koncernens viljeinriktningar och strategier i dagvattenfrågan och är politiskt förankrad samt beslutad i kommunfullmäktige. Kommunens nämnder och bolag ska aktivt, genom information och kunskapsöverföring, verka för att dagvatten hanteras i linje med dagvattenplanen. För ytterligare vägledning för det fortsatta arbetet tas riktlinjer och handlingsplan fram i en tvärspektoriell arbetsgrupp för dagvattenfrågor.

2.2 Hållbar dagvattenhantering i Sandviken

Att uppnå en långsiktigt hållbar dagvattenhantering avseende både flöden och föroreningar blir allt viktigare när samhället utvecklas och bebyggs, speciellt när risken för översvämningar ökar genom den pågående klimatförändringen.

För att klimatsäkra samhället och för att bevara friska sjöar och vattendrag behöver dagvattenfrågan prioriteras i alla skeden i samhällsbyggnadsprocessen. En viktig pusselbit i detta arbete för Sandvikens kommun är denna övergripande och politiskt beslutade dagvattenplan.

Översvämning på väg. Foto Henrik Siksjö

Sandviken är en kommun i tillväxt där både verksamheter och bostäder utvecklas och byggs, framför allt i anslutning till centralorten Sandviken. Tillväxten innebär stora möjligheter och ställer också högre krav på hur dagvattnet hanteras och hur risken för skyfall vägs in i stadsplaneringen, inte minst på grund av ett förändrat klimat.

Ur ett dagvattenperspektiv är förutsättningarna generellt gynnsamma i Sandvikens kommun, då en stor del av kommunen utgörs av naturmark, sjöar, vattendrag och våtmarker. Utmaningen är att samhällsbyggnadsprocessen ska samspela med de naturliga förutsättningarna och skapa kostnadseffektiva och säkra lösningar som gynnar såväl ekosystemen som sociala värden i den bebyggda miljön.

Inom Sandvikens kommun finns markavvattningsföretag, vattenskyddsområden, förorenade områden, strandskydd och skyddade områden med höga naturvärden. Hänsyn behöver tas till dessa förutsättningar i samband med att dagvattnet hanteras i samhällsbyggnadsprocessen så att vi undviker negativ påverkan. Olika miljötillstånd kan behövas för ny dagvattenhantering och vattenverksamhet. Om befintliga vattenområden påverkas kan en miljödom eller anmälan för vattenverksamhet krävas.

Dagvatten vid byggarbetsplats, Foto Hanna Andersson

2.3 Förorenat dagvatten påverkar vattenförekomster

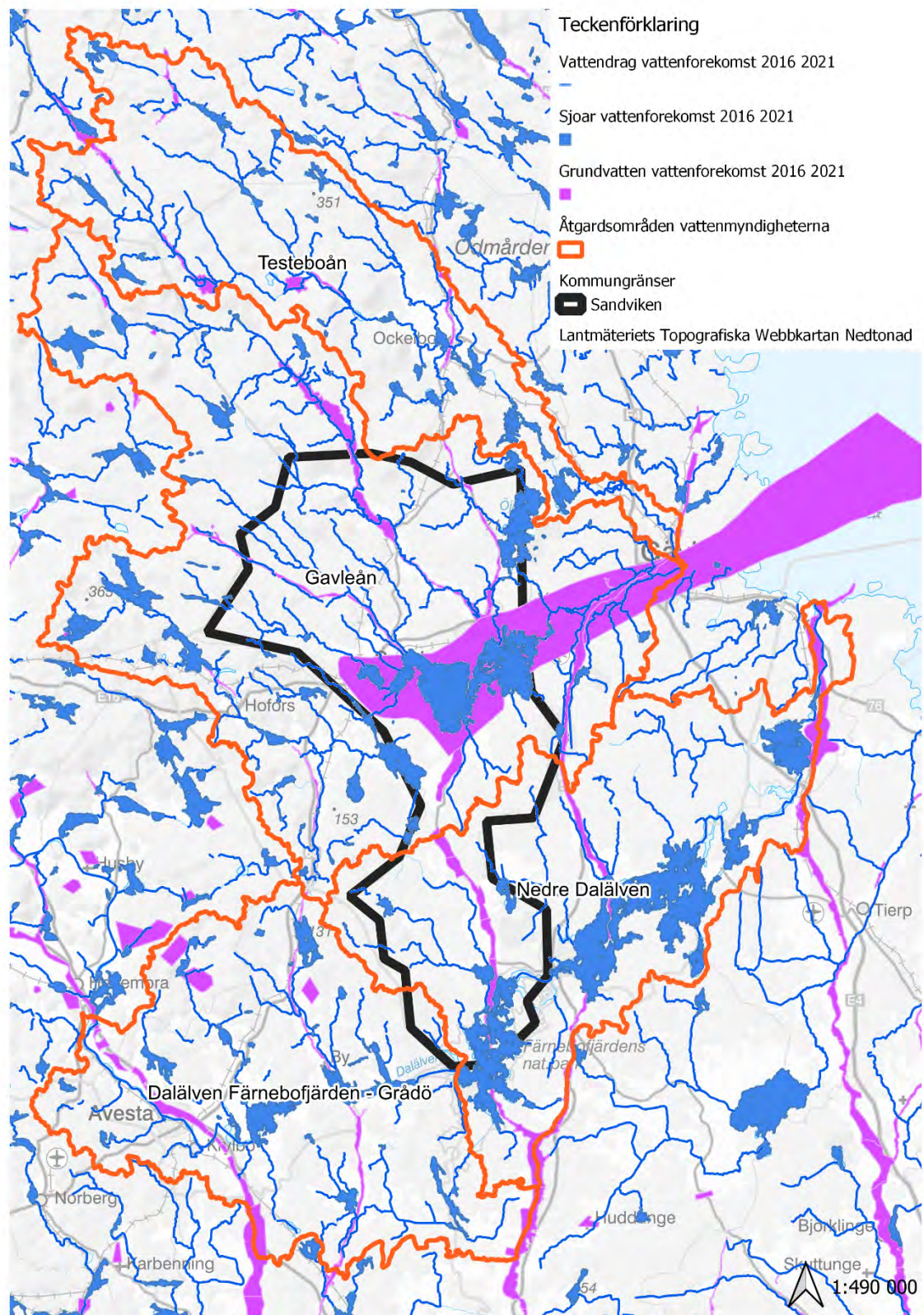
Alla yt- och grundvattenförekomster omfattas av EU:s ramdirektiv för vatten. Vattenförekomsterna inom Sandvikens kommun återfinns inom tre olika topografiska huvudavrinningsområden; Testeboån, Gavleån och Dalälven, samt inom fyra åtgärdsområden enligt Vattenmyndigheterna, Bottenhavets vattendistrikt, se figur 1.

Det mesta av Sandvikens dricksvatten kommer i nuläget från ytvattentäkten Öjaren. I den regionala vattenförsörjningsplanen för Gävleborgs län utpekade vattenförekomster som prioriterade för nuvarande försörjning, reservförsörjning och framtida vattenförsörjning, se tabell 1.

Många av vattenförekomsterna i Sandviken är statusklassade, men det förekommer också oklassade vattenförekomster. Målet är att vattenförekomsterna ska uppnå god status och att statusen inte försämras vid tillförsel av dagvatten. Miljö kvalitetsnormer för såväl ytvatten som grundvatten behöver beaktas när dagvattenhanteringen planeras vid om- och nybyggnation så att avrinnande eller infiltrerande dagvatten inte äventyrar möjligheten att uppnå god status eller försämrar statusen.

Dagvattnet kan behöva renas beroende på hur förorenat det är och vilken recipient som mottar dagvattnet. Dagvattenhanteringen för verksamheter som förekommer nära en utpekad dricksvattenresurs i tabell 1, och speciellt de som kan innebära uppkomst av mycket förorenat dagvatten, släckvatten, oljespill och liknande behöver utredas mer i detalj.

Miljö kvalitetsnormerna i befintliga dagvattenrecipienter behöver också beaktas. Helhetsbilden för belastningen på recipienten behöver då kartläggas för prioritering av insatser som ger mest effekt på vattenförekomstens status.

Figur 1. Vattenmyndigheterna, Bottenhavets vattendistrikts åtgärdsområden som berör Sandvikens kommun: Testeboån, Gavleån, Nedre Dalälven och Dalälven Färnebofjärden Grådö, samt vattenförekomster i Sandvikens kommun. (Länsstyrelsen, Vattenmyndigheterna)

Tabell 1. Utpekade dricksvattenresurser i Sandviken för nuvarande ordinarie dricksvattenförsörjning (nutid), som reservvatten (reserv) och för eventuella framtida utökade behov (framtid) samt information om vattenresursen är av regional eller lokal betydelse. (x) = mer utredning krävs. (Utkast till regional vattenförsörjningsplan för Gävleborgs län, samrådsversion maj 2022, Länsstyrelsen Gävleborg). * Tillägg under samråd.

Vattenförekomst	VISS-ID	Nutid	Reserv	Framtid
Enköpingsåsen-Österfärnebo	WA67596338	X		
Enköpingsåsen- Årsunda	WA14160423	X	X	X
Enköpingsåsen-Sandviken	WA23522536			(X)
Enköpingsåsen-Högbo	WA86109573			(X)
Enköpingsåsen-Rökebo	WA78761533	X	X	X
Järboåsen-Järbo	WA23368526	X	X	X
Åshammaråsen-Åshammar	WA28330018	X		
Åshammaråsen-Hagmuren	WA78725564		X	(X)
Storsjön	WA56430952	X		
Öjaren	WA26389195	X	X*	X*
Gavleån	WA35993300	X		
Borrsjöån	WA40300271	X		
Ottnaren	WA68460419			(X)
Färnebofjärden	WA43529433			(X)

2.4 Skyfall kan orsaka översvämning

Pågående klimatförändringar pekar mot att nederbörd oftare kommer att ske i form av skyfall och därmed ökar risken för översvämning. Parallellt med detta förtätar vi våra tätorter vilket ofta leder till att ytavrinningen och dagvattenflödena ökar om inga förebyggande åtgärder vidtas. I denna dagvattenplan används begreppet dagvatten om olika regnhändelser:

- Dimensionerande regn i ledningssystem, 10-30 års återkomsttid (enligt Svenskt Vattens branschstandard P110)
- Skyfall, över 100 års återkomsttid.
- Extrema regn, t.ex. över 1000 års återkomsttid

För att undvika skador vid extrema regn och skyfall krävs en genomtänkt och strategisk samhällsplanering både för befintlig och kommande bebyggelse. Detta kräver i sin tur bra beslutsunderlag och god samordning inom kommunen.

De flödesvägar som uppstår vid skyfall och extrema regn behöver ses över så att de inte ger upphov till skada, samtidigt som uppsamlade ytor av stående överskottsvatten för fördröjning och ibland rening behöver säkerställas längs vattnets avrinningsvägar. Skyfallsmodeller behövs för kartläggning av konsekvenser över marknivå i den bebyggda miljön vid skyfall och extrema regn. Vid dimensionering används en klimatfaktor som bygger på prognoser och kan ändras beroende på klimatförändringens utveckling och förväntad livslängd för anläggningen.

En kommunal vattentjänstplan ska tas fram under 2023 enligt Lag (2006:412 om allmänna vattentjänster. Vattentjänstplanen ska omfatta bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall. Ledningsnätsmodeller behövs för att utreda konsekvenser på befintlig dagvattenanläggning vid skyfall och extrema regn.

3. Sandvikens tre strategier för dagvattenhantering

Tre strategier har identifierats med syfte att bidra till rekreation, grönska och ekosystemtjänster i stadsmiljön, motverka risken för översvämning och minimera föroreningsbelastningen i dagvattnet.

Strategierna för dagvattenhantering i Sandviken ska tillämpas vid planläggning, exploatering, byggnation och förvaltning inom kommunens samtliga nämnder, förvaltningar och bolag. Strategierna utgår från ett avrinningsområdesperspektiv och tillämpas vid nybyggnation, vid ändrad markanvändning, vid markåtgärder som kan försämra markens genomsläpplighet, vid drift och underhåll av anläggningar och vägar, samt vid tillsyn.

God bebyggd miljö:

Dagvatten nyttjas som resurs och integreras i samhällsplaneringen för att skapa attraktiva och säkra miljöer, blågröna ekosystemtjänster och multifunktionella inslag som ger mervärden och genererar grönska, svalka och rekreation i utvecklingen av samhället i ett förändrat klimat.

Robust och långsiktig dagvattenhantering:

Dagvattenhanteringen anpassas till ett förändrat klimat, och utformas ur ett avrinningsområdesperspektiv på ett ekonomiskt hållbart sätt med tydlig ansvarsfördelning så att skador vid skyfall på allmänna och enskilda intressen i första hand undviks och i andra hand begränsas. Utvecklingen av staden och landsbygden påverkar inte den befintliga vattenbalansen negativt.

Levande sjöar och vattendrag:

Dagvattenhanteringen bidrar genom rening och fördröjning nära källan, till att uppnå och bibehålla god vattenkvalitet i yt- och grundvatten, så att dagvattenhanteringen inte äventyrar att god status går att uppnå i berörda vattenområden.

För respektive strategi har ställningstaganden formulerats som ska fungera vägledande för hur dagvattnet ska hanteras i Sandviken. Eftersom de platsspecifika förutsättningarna varierar formuleras ställningstagandena övergripande för att kunna tillämpas på relevant vis i varje enskilt fall.

Den bästa lösningen för att uppnå en hållbar dagvattenhantering skiljer sig åt beroende på förutsättningarna för platsen. Därför görs en avvägning i varje enskilt fall, främst beroende på aktuellt avrinningsområde, dagvattnets föroreningsinnehåll, vilka ytor som finns till förfogande, naturliga lågpunkter och recipientens känslighet. Hanteringen ska ske med hänsyn till förändrade framtida nederbördsmonster som innebär ökad risk för skyfall och extrema regn.

3.1 God bebyggd miljö

1. Innan mark tas i anspråk för byggnader och anläggningar ska dess lämplighet prövas ur ett vattenperspektiv, avseende konsekvenser för dagvatten, grundvatten och ytvatten.
2. Dagvatten ska omhändertas och användas som en resurs i samhällsplaneringen och möjligheten att skapa mervärden med grön infrastruktur och ekosystemtjänster ska utredas och utvärderas, t.ex. grönska, gestaltning, rekreation och bevattning. Det gäller såväl på kvartersmark som på allmän plats.
3. Dagvatten ska med fördel avledas synligt i parker och rekreationsområden genom öppna lösningar som skapar förutsättning för rening och ett långsamt flöde vid skyfall. Multifunktionella ytor som kan bidra positivt till miljön och samtidigt magasinera och utjämna flöden vid skyfall och extrema regn bör eftersträvas.
4. Öppna dagvattenanläggningar ska utformas med god säkerhet.

Dagvattenmagasin i Jansasparken, Sandviken

3.2 Robust långsiktig dagvattenhantering

1. Vid all planläggning och byggnation ska målsättningen vara att minimera uppkomsten av dagvatten och gynna lösningar för infiltration av nederbördsvatten och grundvattenbildning. Dagvatten ska hanteras ur ett avrinningsområdesperspektiv och fördröjas så att flödet inte ökar jämfört med tidigare när risk för skada nedströms föreligger.
2. Ny bebyggelse och infrastruktur ska planeras genom lämplig placering och höjdsättning med säkerhetsmarginal av mark och byggnader så att bebyggelsen inte tar skada eller medför skada vid översvämning orsakat av skyfall, upp till 100-års återkomsttid med klimatfaktor. Även påverkan vid extrema regn ska utredas. Särskild hänsyn ska tas till samhällsviktig verksamhet.
3. Platser som riskeras att översvämmas vid skyfall ska identifieras och markanvändning anpassas för att tåla tillfällig översvämning, t.ex. genom skyfallsstråk som avleder extrem nederbörd via låglänta vägar med höga kantstenar till platser där vattnet medför så liten risk för skada som möjligt.
4. Vid förtätning och ombyggnad inom befintliga områden ska utredning av förbättrad dagvattenhantering beaktats i ett tidigt skede, samt hänsyn tas till planerad utbyggnad. Om kapacitet saknas i befintligt ledningsnät ska det vara säkerställt att nödvändig utbyggnad av allmänt ledningsnät är tidsmässigt och tekniskt möjligt samt ekonomiskt rimligt att genomföra innan förtätning sker.
5. Ansvarsfördelningen avseende förvaltning av dagvatten- och skyfallsåtgärder ska vara tydlig, och regleras med avtal vid behov. Dagvattenanläggningar ska projekteras och anläggas enligt branschstandard och så att de kan förvaltas på ett långsiktigt, säkert och ekonomiskt hållbart sätt.

Dagvatten på hårdgjord yta. Foto Magnus Flodman

3.3 Levande sjöar och vattendrag

1. Dagvatten ska omhändertas genom rening och fördröjning så nära källan som möjligt. Kommunen ska verka för och inspirera till anläggningar för lokalt omhändertagande av dagvatten.
2. Dagvattenutsläpp får inte försämra vattenförekomsternas status genom dagvattnets flöde, innehåll eller dess påverkan på förorenad mark. I planprocessen ska föroreningsbelastning före och efter exploatering redovisas där det är motiverat ur ett recipientperspektiv.
3. Behov av särskilda skyddsåtgärder ska utredas då risk för betydande utsläpp av förorening till dagvatten föreligger.
4. Miljöstörande ämnen som riskerar att förorena dagvatten ska undvikas i exempelvis byggnads- och anläggningsmaterial, samt produkter som kan hamna i dagvattnet.
5. Samlad dagvattenrening ska tillskapas utifrån behov beroende på recipientens känslighet och dagvattnets kvalitet, t.ex. vid större exploateringar. Med samlad rening avses större dagvattenanläggningar som renar dagvatten i ett avrinningsområdesperspektiv.

Fiskyngel i Jädraån, recipient för renat dagvatten från dagvattenanläggning Fiskängstjärn. Foto Kjetil Böstrup

4. Ansvarsfördelning

Ansvar för dagvattenhanteringen inom Sandvikens kommun delas mellan flera aktörer, se figur 2.

Dagvattenfrågorna behöver samordnas i en tydlig process från tidiga planeringsskeden via genomförande till drift och underhåll och slutligen tillsyn samt ansvar för reinvestering och långsiktig tillgångsförvaltning av anläggningarna, där alla aktörer känner till och agerar utifrån sina roller och ansvar. Sandvikens kommun driver arbetet för dagvattenplanens syfte:

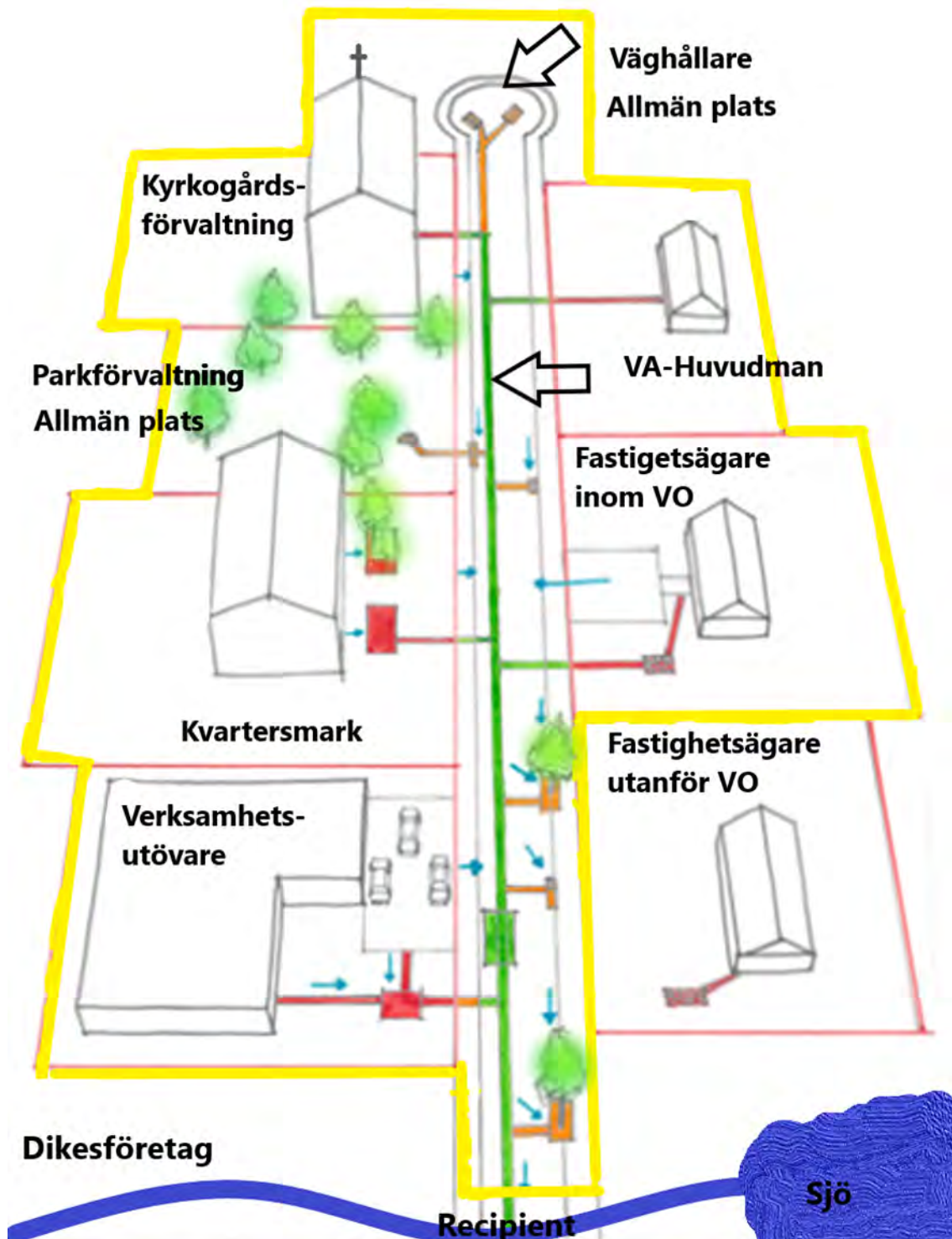
Som..	Genom...
Samhällsplanerare	Planering enligt plan- och bygglagen.
Exploator	Tillämpning av dagvattenplanen vid exploatering. Avtal då kommunen säljer, upplåter, eller arrenderar ut mark.
Bygglovmyndighet	Bygglov för ny eller ändrad bebyggelse, marklov.
Huvudman för allmän plats	Drift och underhåll av gator och parker mm.
VA-huvudman	VA-taxa och ABVA. Drift, underhåll och utveckling av den allmänna dagvattenanläggningen.
Tillsynsmyndighet	Tillsyn av dagvattenanläggningar enligt miljöbalken.
Kommunskyddet	Beredskapsplanering och förebyggande arbete.
Kommunikatör	Information till fastighetsägare, verksamhetsutövare och allmänhet.

4.1 Kommunens övergripande ansvar

Kommunen har det övergripande ansvaret för den lokala samhällsutvecklingen. I och med att kommunen har ansvaret för bebyggelseplanering, ingår ansvar för att dagvatten omhändertas och hanteras i befintlig och i ny bebyggelse på ett bra sätt. Ansvaret omfattar även förebyggande åtgärder och skyddsåtgärder vid översvämning orsakade av nederbörd.

När dagvattenhanteringen behöver lösas i ett större sammanhang för befintlig eller blivande bebyggelse fastställs ett allmänt verksamhetsområde för dagvatten av kommunfullmäktige. Kommunen fastställer även VA-taxa och VA-huvudmannen fastställer lokala föreskrifter för brukandet av den allmänna VA-anläggningen inom verksamhetsområdet (ABVA).

Kommunen ska föregå med gott exempel, både på egen mark och i egen verksamhet vid nybyggnation och åtgärder i befintlig bebyggelse. Kommunen bör använda sin möjlighet att ställa krav via avtal och beslut avseende sådant som byggs av andra på kommunens mark. På privat mark bör kommunen eftersträva en anpassning till dagvattenplanen.

Figur 2. Förenklad och schematisk ansvarsbild. Grön (VA-huvudman), Orange (Allmänna platser) Röd (fastighetsägare) Gul (verksamhetsområde för dagvatten). LOD=Lokal omhändertagande av dagvatten, VO=Verksamhetsområde för dagvatten. Modifierad uifrån Svenskt Vattens publikation P110. En bedömning av gränserna för den allmänna va-anläggningen behöver göras utifrån de faktiska omständigheterna i varje enskilt fall.

4.2 Samhällsplanerare

Kommunen har planmonopol och ansvarar för samhällsplanering genom översiktsplan och detaljplaner. I inledningsskedet bestäms förutsättningarna för det fortsatta arbetet. Planenheten inom Västra Gästriklands samhällsbyggnadsförvaltning ansvarar för att dagvattenfrågan utreds och beaktas i tidiga skeden av planprocessen och att berörda aktörer involveras.

I den fysiska planeringen utarbetas både kommunövergripande planer, program och detaljplaner. Vid planläggningen ska bebyggelse lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet. Det innebär att en tidig och översiktlig bedömning behövs för att kunna visa att ett hållbart omhändertagande av dagvatten och nederbörd vid skyfall är möjligt, samt hur kommunen avser följa miljö kvalitetsnormerna för vatten. I översiktsplaner, fördjupade översiktsplaner och kommunala beredskapsplaner behöver lägen som är strategiska för dagvattenhanteringen, t.ex. avrinningsvägar och översvämning känsliga områden, identifieras och vid behov skyddas med hänsyn till risk vid skyfall och extrema regn. Recipienter som berörs ska redovisas. Utanför detaljplaneområde ska risken för skada vid översvämning prövas utifrån Plan- och bygglagen, PBL.

En detaljplan skapar förutsättningar för att möjliggöra en god dagvattenhantering. I detaljplanen regleras exempelvis utformning av allmän plats och gator, höjdsättning för markyta och vägar, vegetation, samt bebyggandets omfattning och läge. Reservat för den allmänna dagvattenanläggningen kan säkras på annans mark i detaljplanens karta. Utformning av dagvattenrening regleras inte juridiskt i detaljplanebestämmelserna, men intentioner och viljeinriktning för dagvattenhanteringen kan beskrivas.

Ramvillkor för dagvattenhanteringen och ansvarsfördelningen utreds inledningsvis genom behovsutredning av allmän dagvattenhantering i ett större sammanhang enligt 6 § i lagen om allmänna vattentjänster. En tidig dagvattenutredning behöver kartlägga avrinningsområdet/-områdena som planen är belägen inom och hur dagvattnet ska fördröjas och ledas utanför planområdet, samt identifiera behov av rening eller begränsning av flöden inom planområdet.

Det är viktigt att vara medveten om att utbyggnad inom ett planområde kan leda till att det krävs investeringar utanför planområdesgräns, t.ex. åtgärder på ledningsnät eller reningsanläggningar. I samband med planläggning ska ansvaret för nödvändiga investeringar klargöras och kostnader fördelas. Den tidiga dagvattenutredningen kan senare behöva fördjupas utifrån faktiska förutsättningar under den fortsatta processen. En lyckad dagvattenplanering måste göras i nära samarbete mellan berörda parter.

4.3 Exploatör

Kommun, stat och privatperson kan agera exploatör. I samband med exploatering ska kommunen arbeta och ställa krav enligt dagvattenplanens strategier. Kommunens genomförandeorganisation Tekniska kontoret inom Kommunstyrelseförvaltningen behöver beakta dagvattenfrågan vid nyexploatering, försäljning och avstyckning av mark.

Plangenomförandet regleras via olika avtal och överenskommelser. I sådana avtal kan exempelvis överenskommelser kring överlåtelse av mark som behövs för att tillgodose behovet av allmän plats samt finansieringen av anläggande av gator, vägar och dagvattenanläggningar göras.

Exploatören har ansvar för att hantera, fördröja och rena det dagvatten som uppstår under tiden för genomförandet av exploateringen, exempelvis hantering av länsvatten. Exploatören planerar, detaljprojekterar och bygger dagvattensystemet innan förbindelsepunkt till allmän dagvattenanläggning utifrån dagvattnets sammansättning och flöde enligt vad som reglerats i avtal, bygglov, miljöbalken och andra föreskrifter. En utgångspunkt är att exploatören endast ska bekosta de anläggningar som är skäligt med hänsyn till den nytta som kan väntas av planens genomförande och med hänsyn till omständigheterna i övrigt.

4.4 Bygglovmyndighet

I samband med bygg- och marklovhanteringen prövar Enheten för bygg och förvaltningsstöd inom Västra Gästriklands samhällsbyggnadsförvaltning om ansökan stämmer överens med detaljplan för området, samt att ansökan uppfyller aktuella krav på byggnadsverk, fastigheter och att den inte skadar allmänna och enskilda intressen. I den kontrollplan som upprättas i samband med lovprövning ska dagvattenhanteringen finnas med och följas upp. Om kraven och bestämmelserna inte bedöms vara uppfyllda, kan startbesked inte utfärdas. Många förändringar på exempelvis tomtmark har stor betydelse för dagvattensituationen, men kräver inte bygglov. Förändringarna ska dock följa gällande planbestämmelser.

4.5 Huvudman för allmän plats

Tekniska kontoret inom Kommunstyrelseförvaltningen verkar som kommunal huvudman för allmän plats. Huvudmannen är ansvarig för att iordningställa ytor för hållbar dagvattenhantering från allmän plats. Huvudmannen för allmän plats är ansvarig för att parker, planteringar, gator, vägdiken, trummor, allmänna parkeringsytor, rännstenar, rännstensbrunnar och ledningar som förbinder rännstensbrunnar med den allmänna dagvattenanläggningen utformas, driftas och underhålls för att undvika att dagvatten orsakar skada på såväl den egna som andras fastigheter och anläggningar.

Huvudmannen för allmän plats ansvarar för att förorenat dagvatten från allmän plats renas innan det tillförs den allmänna dagvattenanläggningen. Oljeavskiljning kan exempelvis behövas för dagvatten från större parkeringsytor. Då dagvatten avleds direkt från allmän plats till recipient är huvudmannen för allmän plats ansvarig för att utsläppet sker enligt gällande regelverk. Möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormer i mottagande recipient får inte äventyras, och en miljö kvalitetsnorm får inte försämrats på ett otillåtet sätt.

Vid utformning och ombyggnad av allmän plats, kommunala gator och parkeringsytor ska huvudmannen för allmän plats verka för att dagvatten hanteras i enlighet med dagvattenplanens strategier. Andra aktörer än kommunen kan vara huvudman för allmän plats. Samma ansvar som för kommunen gäller då den enskilda huvudmannen.

4.6 VA-huvudman

Sandviken Energi Vatten AB är huvudman för den allmänna dagvattenanläggningen i Sandvikens kommun. VA-huvudmannen ansvarar för att avleda och vid behov rena dagvatten från fastigheter och allmän plats inom fastställt verksamhetsområde. VA-huvudmannen ansvarar för utveckling, drift, underhåll och förnyelse av den allmänna dagvattenanläggningen. Verksamheten finansieras via VA-taxan och styrs av lokala Allmänna bestämmelser (ABVA). Den allmänna dagvattenanläggningen avleder dagvatten från förbindelsepunkt, eller från anvisad anordning, till en recipient, se figur 2.

VA-huvudmannen är ansvarig för att upprätta förbindelsepunkter och därifrån ta emot och avleda dagvatten till recipient upp till dimensionerande regn enligt branschstandard. Ansvarsgränsen mot enskilda fastighetsägare går vid upprättad förbindelsepunkt som oftast ligger i fastighetsgränsens omedelbara närhet. För allmän platsmark går ansvarsgränsen där ledning från gatubrunn ansluter till allmän dagvattenledning eller där den allmänna platsmarkens dagvatten ansluter till den allmänna dagvattenledningen eller till anordning för bortledning av vatten som VA-huvudmannen ordnat.

När VA-huvudmannen i egenskap av verksamhetsutövare släpper ut dagvatten till en recipient, exempelvis en sjö, bäck eller ett dike, får ingen skada uppstå. Avledande diken behöver vara rätt dimensionerade för att uppfylla ändamålet. Om det föreligger behov av rening eller fördröjning med hänsyn till mottagande recipients känslighet ansvarar VA-huvudmannen för att behovet tillgodoses. VA-huvudmannen väljer den teknik som är mest lämpad för platsen. Samverkan med kommunen sker i gestaltningsfrågor. VA-huvudmannen ska tillsammans med kommunens förvaltningar och andra kommunala bolag verka för att dagvatten i första hand omhändertas lokalt och renas före anslutning till den allmänna dagvattenanläggningen.

VA-huvudmannen samverkar med kommunen och bistår med VA-kompetens vid framtagande av planer och strategier, samt medverkar i kommunens kris- och beredskapsarbete avseende skyfall och översvämningar.

4.7 Tillsynsmyndighet

Miljö- och hållbarhetsenheten inom Västra Gästriklands samhällsbyggnadsförvaltning ansvarar för prövning och tillsyn för såväl dagvattenanläggningar enligt miljöbalken, som av miljöfarlig verksamhet vars utsläpp kan påverka dagvattenkvaliteten. Kraven på försiktighetsmått får inte vara orimliga utan kostnad ska vägas mot nytta. Anmälningsskyldighet gäller dagvattenanläggningar som anläggs inom detaljplanerat område, omfattar fler än en fastighet, samt har andra syften utöver att föra vattnet vidare till det kommunala ledningsnätet. För en enskild fastighet krävs ingen anmälan om vattnet inte är väldigt förorenat. Tillsynsmyndigheten kan ställa krav på såväl fördröjning av flöden som rening av dagvatten kopplat till miljöbalkens krav och recipientens status.

4.8 Kommunskyddet

Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för säkerhetsfrågor och verkar genom kommunskyddets förebyggande säkerhetsarbete. Kommunen har ett ansvar att identifiera, analysera och reducera risker, exempelvis i samband med skyfall och extrema regn. Det ska syfta till att den kommunala verksamheten ska kunna pågå med ett minimum av driftstörningar, olyckor och skador vid översvämning.

4.9 Räddningstjänst

Gästrike Räddningstjänst ansvarar för att i samverkan med kommunen hantera översvämningssituationer vid räddningsinsats, t.ex. vid extrema regn. Räddningstjänsten är även ansvarig för att minimera påverkan på dagvatten och recipienter från förorenat släckvatten.

4.10 Verksamhetsutövare

Det är verksamhetsutövaren som ansvarar för att miljöbalkens regelverk och andra föreskrifter följs. Verksamhetsutövaren ansvarar för att anmälningspliktiga dagvattenanläggningar anmäls enligt miljöbalken. Av miljöbalkens hänsynsregler framgår att det är verksamhetsutövaren som också har bevisbördan att hänsynsreglerna följs. Verksamhetsutövaren ska ha kunskap om sin miljöpåverkan, vidta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra eller motverka olägenheter för människor eller miljö. Detta kan innebära att följa restriktioner mot fordonstvätt på gatan, installation av anläggning för rening av dagvatten innan utsläpp till recipient eller till den allmänna dagvattenanläggningen, t.ex. oljeavskiljning från större parkeringsytor, samt provtagning enligt upprättat kontrollprogram.

4.11 Väg- och banhållare

Vägar inom kommunen utgörs främst av kommunala gator, men även enskilda vägar, statliga vägar och järnvägar förekommer. Trafikverket, vägföreningar eller enskilda väghållare är ansvariga för avvattnings- och trummor som ligger inom väg- eller banområdet fram till den allmänna dagvattenanläggningen eller recipienten. Vid behov ansvarar väg- eller banhållaren för att vägdagvattnet renas och fördröjs innan utsläpp. Om den allmänna dagvattenanläggningen korsar sådan väg tillhör ledningen VA-huvudmannen och väghållaren utgör en VA-abonnent om de ansluter till den allmänna dagvattenanläggningen.

4.12 Fastighetsägare

Utöver det kommunala ansvaret har alla som äger mark eller på annat sätt har rådighet över vatten och mark ett ansvar att hantera det dagvatten som uppstår inom den egna fastigheten, däribland det kommunala fastighetsbolaget Sandvikenhus AB.

Fastighetsägare är ansvariga för dagvattenhanteringen inom sin fastighet, det vill säga nödvändig uppsamling, bortledning och rening. Inom verksamhetsområde för dagvatten ansvarar fastighetsägaren för att inkopplingen från fastigheten till den allmänna dagvattenanläggningen är utförd på rätt sätt till anvisad förbindelsepunkt och att avsedd funktion upprätthålls genom drift och underhåll, samt att den allmänna dagvattenanläggningen används på det sätt som den är avsedd för.

Fastighetsägare är även ansvariga för de anläggningar som betjänar den egna fastigheten eller marken. Fastighetsägares ansvar omfattar även förebyggande åtgärder som att underhålla diken för att upprätthålla ursprunglig funktion så att skada inte uppstår på annans mark, samt utförande av skyddsåtgärder vid skyfall och extrema regn, samt att ha en försäkring som skyddar fastigheten. Dagvatten från fastigheten får inte orsaka översvämningsskador eller annan åverkan på andra fastigheter.

Anläggningar för avvattning av naturvatten, exempelvis diken som avvattnar myrmark är fastighetsägarens ansvar såväl inom som utanför verksamhetsområden för dagvatten. Om en bäck behöver ledas om inom en fastighet ansvarar fastighetsägaren för att söka tillstånd enligt miljöbalken för vattenverksamhet.

Vissa diken som avleder vatten är reglerade som markavvattningsföretag och förvaltas då av flera fastighetsägare gemensamt. Vid förändring av dessa krävs ofta tillstånd för vattenverksamhet. Dikesföretag har ansvar utifrån sin lantmäteriförrättning eller gällande tillstånd.

För hantering och bortledning av dagvatten utanför verksamhetsområde för dagvatten ansvarar fastighetsägaren, samfälligheten respektive huvudmannen för väg för sin dagvattenhantering, vanligtvis genom diken.

5. Genomförande av dagvattenplanen

Beslutet att anta denna dagvattenplan innebär starten på ett långsiktigt och strukturerat arbete för en hållbar och klimatanpassad dagvattenhantering i Sandvikens kommun. Det är viktigt att hitta en balans mellan grundpelarna för utveckling av ett hållbart samhälle, genom ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Genom att arbeta med tillämpning av strategierna i dagvattenplanen och information om och uppmuntran till användande av anpassade lösningar samt förebyggande åtgärder kan större kostnader för skador vid översvämning eller förorening av vattenförekomster undvikas i framtiden.

Syftet med dagvattenplanen kan endast uppnås med en bra organisation, kompetent personal, tillräckliga resurser och god vilja. Det behöver säkerställas att rätt kompetens finns i respektive organisationen utifrån ansvarsfördelningen.

Planenheten inom Västra Gästriklands samhällsbyggandsförvaltning har huvudansvaret för att driva och samordna kommunens arbete med att genomföra dagvattenplanen. Genomförandet ska ske i samverkan mellan kommunens förvaltningar och bolag; Västra Gästriklands samhällsbyggandsförvaltning, Tekniska kontoret, Sandviken Energi AB, Sandvikenhus, Gästrike Räddningstjänst och andra intressenter. Det är viktigt att samtliga parter äskar ekonomiska medel och avsätter resurser, personal och utbildning så att den politiskt beslutade dagvattenplanen kan följas, såväl genom dialog med varandra som i det interna dagliga arbetet. Genomförandet av dagvattenplanen kan få effekter på markanvändningen i den bebyggda miljön, påverka möjlig exploateringsgrad, generera kostnader och initiera behov av investeringar för VA-huvudmannen, huvudmannen för allmän plats, exploitörer, fastighetsägare och bostadsbolag.

Övergripande samordning för att genomföra dagvattenplanen sker i en styrgrupp. Dagvattenplanens intentioner behöver utvecklas och förtydligas i mer detaljerade riktlinjer, t.ex. genom rutiner och checklistor. Ett av styrgruppens uppdrag är att se till dessa finns och kompletteras samt revideras vid behov. Styrgruppen ansvarar även för uppföljning av kommunens dagvattenarbete genom att ta fram en handlingsplan med åtgärder och aktiviteter som budgeteras och genomförs i de olika aktörernas ordinarie verksamhetsplaner. Till sin hjälp har styrgruppen en arbetsgrupp som samordnar det löpande arbetet med utveckling av riktlinjerna och genomförande av åtgärderna.

En viktig del för genomförandet av dagvattenplanen är slutligen anpassad och lättillgänglig information till berörda parter såsom fastighetsägare, konsulter, tjänstemän, politiker, förvaltare, verksamhetsutövare och allmänheten utifrån respektive ansvar. Kommunens nämnder och bolag ska aktivt och genom kunskapsöverföring verka för att dagvatten hanteras i linje med dagvattenplanen. Målet är att inspirera och öka engagemanget för en hållbar och klimatanpassad dagvattenhantering i Sandvikens kommun. Detta görs i samverkan med Informationskontorets förvaltningskommunikatör.

6. Ekonomiska effekter

Dagvattenplanen ger ekonomiska konsekvenser. På sikt förväntas samhällets kostnader hållas nere genom förebyggande åtgärder som minskar risker för dagvattenrelaterade skador i form av översvämningar och föroreningar av recipienter. Genomförandet av åtgärder såsom anpassad utformning av mark och anläggande av dagvattenanläggningar kan innebära merkostnader. Ibland behöver en avvägning göras mellan risken för extrema regn jämfört med vilka säkerhetsmarginaler och skyddsåtgärder som kan anses vara ekonomiskt försvarbara. Finansiering av olika åtgärder behöver lösas på ett ekonomiskt hållbart sätt, t.ex. genom delfinansiering via statsbidrag.

I nya plan- och exploateringsområden kan markytor behöva avsättas för dagvattenhantering. Det kan innebära lägre exploateringsgrad och därmed lägre intäkter för exploatör/fastighetsägare. Vissa typer av fördröjningsanläggningar kan vara mer ytkrävande medan andra kan innebära högre anläggningskostnader. På motsvarande sätt kan även framtida driftskostnader för anläggningarna variera. Hur detta ska balanseras mellan exploatör, fastighetsägare, huvudmannen för allmän plats och huvudmannen för del allmänna dagvattenläggningen kommer att behöva hanteras i de specifika fallen.

Recipienters status ska inte försämrats på ett otillåtet sätt av dagvatten. Det kan komma att innebära ändrade metoder för vinterväghållning, snöhantering, sopning och städning av gator och annan allmän plats vilket kan medföra högre kostnader för väghållaren. Det kan även till exempel behövas mer provtagning samt kontroll av dagvattenanläggningar.

De dagvattenåtgärder och tekniska lösningar som väljs behöver optimeras med hänsyn till miljöpåverkan, ekologi, hydrologi, översvämningar, funktion och kostnadseffektivitet. Huvudprincipen är att kostnaderna för anläggande, drift och underhåll av de fysiska dagvattenanläggningarna och avledning av dagvattnet ska betalas av de som har nytta av dem. Det är exempelvis fastighetsägare, verksamhetsutövare och exploatörer som dels genom kostnader på den egna fastigheten, dels genom VA-taxan svarar för kostnaderna. Kostnaderna för nödvändiga åtgärder på den befintliga allmänna dagvattenanläggningen bekostas primärt via VA-taxan, varför ökade krav kan innebära höjda avgifter.

Utbyggnad av den allmänna dagvattenanläggningen ska primärt finansieras av VA-taxan, men alternativa finansieringsformer kan användas om kommunen anser att särskilda skäl föreligger. Finansiering av åtgärder för skydd mot skyfall ligger inom skattekollektivets ansvar att arbeta med klimatanpassning.

Informationsinsatser kommer att behövas för genomförande av dagvattenplanen, vilket innebär ökade kostnader för kommunen och Sandviken Energi Vatten. Informationsinsatser kommer att behövas både inom och utanför den kommunala organisationen.

Referenser

Litteratur

Svenskt Vatten, 2019. Avledning av dag-, drän- och spillvatten. Funktionskrav, hydraulisk dimensionering och utformning av allmänna avloppssystem. Publikation P110, december 2019.

Internet

Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Hämtad 2022-12-14 från: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>

Lag (2006:412) om allmänna Vattentjänster. Hämtad 2022-12-14 från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2006412-om-allmanna-vattentjanster_sfs-2006-412

Länsstyrelsen Gävleborg, 2016. Vattenförsörjningsplan för Gävleborgs län. Rapport nr 2015:4. Hämtad 2022-12-14 från: <http://naturvardsverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1167647/FULLTEXT01.pdf>

Miljöbalk (1998:808). Hämtad 2022-12-14 från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808

Plan- och Bygglag (2010:900). Hämtad 2022-12-14 från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan--och-bygglag-2010900_sfs-2010-900

Sandviken Energi Vatten AB, 2015. Allmänna bestämmelser för användning av den allmänna vatten- och avloppsanläggningen i Sandvikens kommun, ABVA. Antagen av Kommunfullmäktige 2015-09-14. Hämtad 2022-12-14 från: <https://sandviken.se/download/18.57fbccb018414768060708ac/1667912364241/Allm%C3%A4nna%20best%C3%A4mmelser%20f%C3%B6r%20anv%C3%A4ndning%20av%20den%20allm%C3%A4nna%20vatten-%20och%20avloppsanl%C3%A4ggningen%20i%20Sandvikens%20kommun.pdf>

Sandviken Energi Vatten AB, 2022. Taxa för allmänna vatten- och avloppsanläggningar inom Sandvikens kommun. Gäller från 2022-01-01 och tills vidare. Hämtad 2022-12-14 från: https://sandvikenenergi.se/download/18.3c6b510717f2a8bbc176ae7e/1646121232035/VA-taxa2022_01_01_index.pdf

Sandvikens kommun, 2019. Vatten- och avloppsplan Sandvikens kommun, antagen av kommunfullmäktige 2019-06-10, §103. Hämtad 2022-12-14 från: <https://sandviken.se/download/18.57fbccb01841476806070765/1667911208866/Vatten-%20och%20avloppsplan%20Sandvikens%20kommun%202019.pdf>

Sveriges miljömål och etappmål. Hämtad 2022-12-14 från: <https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/>

Vattendirektivet (2000/60/EG). Hämtad 2022-12-14 från: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=LEGISSUM:l28002b>

Vattenmyndigheten Bottenhavet, 2021. Åtgärdsprogram för vatten 2021-2027 Bottenhavets vattendistrikt. Dnr 537-11432-2021. Hämtad 2022-12-14 från:

<https://www.vattenmyndigheterna.se/download/18.61787693182e985d0a326b20/1662965096600/%C3%85tg%C3%A4rdsprogram%20f%C3%B6r%20vatten%202022-2027%20Bottenhavets%20vattendistrikt.pdf>

Sandvikens kommun, 2018. Översiktsplan för Sandvikens kommun 2030, Planbeskrivning – Antagandehandling. Antagen av kommunfullmäktige 2018-11-19 §191. Laga kraft 2018-12-22. Hämtad 2022-12-14 från:

<https://sandviken.se/download/18.57fbccb01841476806070768/1667911205787/%C3%96versiktsplan%20f%C3%B6r%20Sandvikens%20Kommun%202030.pdf>